

ABORDĂRI ALE AVANTAJELORE SI COSTURILOR INTEGRĂRII EUROPENE

dr.Sorica Sava

1. Delimitări tematice

Problematica avantajelor și costurilor integrării vest-europene a constituit obiectul unor studii care au însoțit acest proces de-a lungul tuturor etapelor parcuse: de la unionea vamală la unionea economică și monetară.

De cele mai multe ori costurile și avantajele transformărilor cerute de integrare au fost și sunt abordate în termeni relativi, respectiv în raport cu obiectivul final sau cu cele partiiale, specifice diverselor etape de parcurs.

În acest tip de studii - elaborate cel mai frecvent în cadrul unor instituții comunitare sau naționale implicate direct în realizarea integrării - se pune un accent deosebit pe evidențierea avantajelor legate de crearea și funcționarea noilor structuri comunitare, ca și asupra efectelor diverselor politici comune aplicate pentru influențarea anumitor evoluții, mai mult sau mai puțin programate.

Desi nu lipsesc, costurile sunt mai puțin explicit relevante, de cele mai multe ori fiind evocate în termeni generali; de pildă, menționarea "reticențelor naționale" la unele obiective integratoare "ingale de la o țară la alta, dar prezente pretutindeni", sau chiar, a temerii "de pierdere a suveranității naționale".

Din acest conținut al analizelor consecințelor integrării, transpare intenția permanentă de a convinge partenerii existenți sau pe cei posibili, asupra efectelor pozitive ale evoluțiilor programate pentru constituirea unui economice și monetare în perspectiva creației unei puternice comunități social-politice europene.

Pozitia aceasta explică de ce în majoritatea studiilor avantajele sunt grupate în două categorii, unele fiind considerate "cvasicerite, iar altele - condiționate", în funcție de respectarea unor cerințe de fond, inclusiv a termenelor prestabilite pentru anumite etape.

Astfel, se apreciază că în cadrul sistemului monetar european, ratele de schimb vor fi "irrevocabile fixe", deși această configurație monetar-valutară face posibile două situații, destul de controversate: - fie existența unei monede europene unice, ca monedă paralelă cu devizele naționale; - fie existența unei monede europene unice ce se substituie monedelor naționale.

Deopotrivă, trebuie relevată și o altă trăsătură a studiilor privind consecințele integrării, anume că în analizele mai riguroase se subliniază cu deosebită dificultatele cuantificării efectelor pure ale integrării, ale avantajelor și costurilor realizării acestui proces. (Ch. de Boissieu, 1990). Pe de o parte, pentru că integrarea europeană reprezintă prelungirea în timp și în spațiu a mișcării mondiale spre globalizare. Pe de altă parte, deoarece chiar dacă ne limităm doar la spațiul european comunitar, este foarte greu a distinge ceea ce rezultă din funcționarea pieței unice europene, de ceea ce decurge din tendința de dereglementare, caracteristică, în proporție mai mare sau mai mică tuturor țărilor membre începând cu anii '80.

De altfel, în estimările Comisiei Europene, de obicei, nu se iau în considerație decât incomplet câștigurile de eficiență date de dereglementările economiilor de scară, adâncirii concurenței prin preturi și mobilitatea crescândă a factorilor de producție. De aceea se susține oportunitatea introducerii în analiză și a altor două aspecte ale pieței interne, respectiv efectele acesteia asupra stabilității economice și financiare în țările membre și, totodată, incidența structurală al acesteia din punctul de vedere al tipurilor de activități, al dezvoltării diferitelor regiuni etc.

Possibilitățile și dificultățile unor asemenea evaluări sunt ilustrate prin referiri la estimările efectuate în cadrul Comisiei Europene privind efectul liberalizării complete a pieței interne asupra creșterii economice, a ocupării forței de muncă și a productivității. Deși se recunoaște că unele dintre aceste cuantificări sunt exagerat de favorabile integrării - de exemplu Raportul Cecchini - multe studii recente care analizează impactul previzibil al desăvârșirii uniunii economice și monetare sunt tot atât de "flatarizante" pentru Uniunea Europeană.

Dincolo de încercarea de argumentare faptică se evocă însăși necesitatea îngroșării rezultatelor reale sau posibile, așa cum s-a întâmplat cu Raportul Cecchini, care a înțuit să ofere o motivare teoretică pieței unice, utilă pentru crearea unui climat de încredere în eficiența integrării piețelor naționale, după perioada de "euroscleroză", specifică anilor '70 și începutul anilor '80. De pildă, într-un studiu OECD din anul 1993, se susține în aceeași manieră Cecchini, că încrederea reînnoită în incidentele pozitive ale integrării complete a piețelor se justifică pe deplin atât teoretic, cât și practic.

Conform acestei opțiuni se evidențiază impactul pozitiv al unificării piețelor naționale - denumit "efectul 1992-1993" - asupra acumulării de capital, ritmului creșterii economice și al evoluției ocupării forței de muncă

în unele țări membre etc.

În ultimii ani incidenta pozitivă a pieței interne este pusă în legătură și cu noile perspective de export, ca rezultat al deschiderii comerciale a economiilor est-europene. Dar noile raporturi dintre țările est-europene și Uniunea Europeană sunt încă puțin studiate, atât în general, cât și din punctul de vedere al avantajelor și ai costurilor reciproce, în special.

După asociere, întâlnim însă relativ frecvent, ideea - uneori susținută prin cuantificări - a căror costuri ridicate pentru Uniunea Europeană și a căror acoperire este justificată din motive politice, ca și de perspectiva unor avantaje create prin extinderea relațiilor economice și financiare favorabile țărilor membre: libera circulație a bunurilor, a serviciilor, a capitalului și a forței de muncă, apropierea instituțională și a legislației, a normelor și standardelor tehnice, convergența regulilor bancare, politici comune și a-

Din punct de vedere finanțar se relevă necesitatea finanțării unor acțiuni structurale menite să accelereze convergența între media comunitară și nivelul de dezvoltare a noilor țări membre. După primele estimări efectuate de R.Baldwin (1994) pentru cele patru țări membre ale grupului de la Visegrăd, acest cheltuieli ar putea atinge, în anul 2000, nivelul de 26 miliarde ECU.

2. Fundamente teoretice

În ultimii ani, unul dintre cele mai controversele aspecte ale evaluării avantajelor și costurilor creării Uniunii economice și monetare îl reprezintă stabilirea impactului spațial al acesteia, respectiv incidentele asupra nivelului dezvoltării economice și sociale a unor țări și regiuni rămase în urmă. Și aceasta, pentru că realitatea, eterogenitatea situațiilor de pornire a dus la recunoașterea necesității organizării unei perioade de preaderare, pentru pregătirea respectării unor exigențe în realizarea obiectivelor comunitare.

Din punct de vedere teoretic și metodologic analiza dispersiei spațiale a efectelor

creării și funcționării unui economic și monetar se situează în dezbatările tradiționale dintre "Școala convergenței" și "Școala divergenței", respectiv dintre cei ce susțin rezorbția sau din contră, adâncirea disparițiilor interregionale din interiorul unui spațiu integrat. Totodată constatăm și orientarea către ceea ce se intitulează "Noua abordare". Bazate pe "o nouă teorie a geografiei economice" studiile de acest tip își propun să fundamenteze conceptual și metodologic analiza și evaluarea consecințelor spațiale ale integrării asupra diferențelor economii comunitare.

Abordarea efectelor integrării economice în cadrul "Școlii convergenței", al cărui exponent este B.Balassa decurge din teoria neoclasică a comerțului internațional și postulează că libera circulație a bunurilor și serviciilor în anumite condiții (precise) poate avea ca efect egalizarea randamentelor factorilor și mai departe, apropierea și chiar sterarea diferențelor mari în standardul de viață.

În această optică, mobilitatea factorilor de producție reprezintă mecanismul ce egalizează nivelurile veniturilor din diferite regiuni (Borts, 1960).

De aceea în explicarea persistenței (menținerei) disparițiilor regionale, dincolo de cerințele din mobilitatea factorilor, se înștiță asupra decalajelor cronologice inerente procesului integrării.

Alți autori, grupati în jurul tezei efectelor de divergență - "Școala divergenței" - preferă să pună accentul pe mecanismele care, în opinia lor, determină mai degrabă "divergență", adică adâncirea, decât micșorarea decalajelor interregionale.

Demonstrarea efectelor de divergență se bazează pe unele analize efectuate chiar înainte de a se putea manifesta unele efecte ale integrării. În acest sens, pot fi evocate tezele din lucrările lui Giersch (1949), Myrdal (1957), Byé (1958) și Scitovski (1958). În concepția acestor autori chiar și simpla unirea vamă poate genera o serie de probleme regionale, întrucât pentru implementarea unor noi activități înălțarea restricțiilor în schimburile de mărfuri și în circulația factorilor, accentuează atracția spre centrele industrializate. Această concluzie izvora din experiența țărilor dezvoltate, care evidenția influența exercitată de economiile de scară a centrelor de "reglementare economică", asupra structurilor și tendințelor de dezvoltare a regiunilor.

Deopotrivă tendințele spre divergență nivelurilor de dezvoltare sunt explicate și prin teoria polilor de creștere, conform concepției lui F.Perroux (1959). Astfel, regiunile dotate cu poli de creștere, o infrastructură bună și economii externe, pot beneficia de efectele pozitive ale integrării; pe când țările și regi-

unile care nu au reușit să-și creeze asemenea poli de creștere vor fi supuse unor efecte negative ale integrării, cel puțin în termeni relativi.

Totodată în unele studii recente de aceeași natură conceptuală, dar pornindu-se de la analiza structurilor economice reale, se susține că datorită conținutului și obiectivelor diferite ale diverselor etape de integrare, efectele centripe sunt mai mici, în cadrul unei uniuni monetare, comparativ cu cele ale unei uniuni vamale (Stahl, 1974).

Ceea ce este concret - întrucât uniunea monetară ca fază finală este complementul logic al deja existentei piețe unice interne și al integrării financiare. Moneda comună reprezintă tocmai contrapartea integrării piețelor naționale a factorilor de producție (în special capitalul și munca) și a piețelor bunurilor. Liberalizarea financiară, cu triologia cunoscută (libera stabilire a afacerilor și libertatea prestării serviciilor din punct de vedere spațial și perfecta mobilitate a capitalurilor, prin eliminarea controlului schimburilor valutare) constituie, desigur una dintre componentele esențiale ale marii piețe interne.

În demonstrarea efectelor de divergență se operează cu conceptul de "potențial economic", elaborat de C.Clark (Clark și al., 1969). Fiind determinat de gradul de înzestrare în input-uri și mai ales, de gradul de îndepărtare de pieță (mărimea distanței față de pieță) potențialul economic este definit și comensurat de adeptii Școlii divergenței în contextul apropierii sau măririi discrepanțelor, ca raport între suma veniturilor regiunilor și costurilor ocasionate de transportul bunurilor și persoanelor etc., între diversele regiuni din interiorul spațiului comunitar.

Cu toate adnotățiile privind modul de evaluare a potențialului economic - acesta depinzând și de metoda de comensurare a veniturilor și a costurilor de transport, însăși definiția relevă faptul, că pe măsura adâncirii integrării, prin potențialul lor economic regiunile deja dezvoltate vor fi cele care vor beneficia de efectele pozitive ale integrării, pe seama regiunilor mai puțin dezvoltate,

considerate prin analogie cu structurile urbane, drept "periferia comunității".

B.Balassa, ca șef al Școlii convergenței, constată însă că se acordă o importanță mult prea mare economilor de scară, în cadrul "aglomerației economice", neglijându-se posibilitățile regiunilor mai puțin dezvoltate de a realiza unele activități economice cu costuri mult mai mici.

Această teorie care a dominat cercurile comunitare în primii ani de existență a Comunității Europene include și teza că regiunile frontaliere sunt cel mai bine plasate pentru a beneficia de avantajele integrării, ca și de efectul de antrenare, în condițiile în care progresul tehnic a redus dependența industriei de resursele naturale, costurile ocasionate de transport și.a.

Analizând conceptele și metodele de stabilire a naturii și de comensurare a efectelor aderării la spațiul integrat european constatăm că în fond, în dezbaterea dintre cele două școli sună două tipuri de consecințe: pe de o parte, efectele pozitive ale schimburilor interregionale comunitare asupra alocării resurselor, prin valorificarea avantajelor comparative în materie de costuri; pe de altă parte, efectele de divergență în favoarea regiunilor deja dezvoltate, acestea devenind centre economice de atracție datorită unor forțe centripete rezultante din economiile de scară, unele externalități și costul transportului.

Dar aceste două tipuri de abordări devenite tradiționale sunt însă la rândul lor contestate de alți economisti, mai ales de cei care pornind de la principalele tendințe din economia mondială încearcă să corecteze și să perfectioneze actuala teorie a geografiei economice, ca suport conceptual și metodologic al unei noi abordări a efectelor spațiale ale creării și funcționării unui uniuconomie și monetare.

Considerând că aspectele geografice ale activității economice nu și-au găsit încă un loc adecvat în teoria economică, promotorii "Noii abordări" apreciază că studiul consecințelor integrării este afectat și de o serie de carente metodologice. Din acest punct de vedere evaluarea priorității naturii și sensului

propagării externalităților, la fel ca și determinarea ex-ante a avantajelor comparative și a evoluției specializării între regiuni în interiorul unei zone comunitare sunt lipsite de temei teoretici și departe de realitate. De pildă, abordarea generală lipsită de elementele specifice fiecărui domeniu supus integrării, cum ar fi un model general bazat pe concurența perfectă, nu poate favoriza cunoașterea determinanților avantajelor comparative sau a specializării diverselor regiuni.

Fără a respinge raționamentul clasic fundamental și accentuând importanța metodei adoptate, Krugman (1989) susținea că modelul tradițional al echilibrului general concurențial nu mai poate favoriza cunoașterea și înțelegerea numeroaselor evoluții economice postbelice, inclusiv, sau mai ales a integrării și a consecințelor ei. Cu deosebire, pentru că acest model nu permite să se ia în calcul o serie de elemente importante cum ar fi, economiile de scară și externalitățile unanime admise ca jucând un rol primordial în localizarea factorilor de producție și, în general, a activităților economice.

Conform acestei viziuni insuficiente teoretiico-metodologice actuale afectează consistența, chiar și a unor studii empirice privind efectele spațiale ale integrării economice.

Chintescu și abordării a consecințelor spațiale ale integrării economice - denumită și "Noua abordare a teoriei geografiei economice" - o reprezintă modelul Krugman. Elaborat în spiritul contribuțiilor recente la teoria comerțului internațional este în fond un model de specializare între regiunile unui spațiu comunitar, în condițiile concurenței imperfecte cu economii de scară și costuri de transport în sectorul industrial, și unei mobilități a factorilor neinfluențați de avantaje comparative izvorăte din dotarea cu resurse și de anumite externalități, de tipul tehnologiei și.a.

În modelul Krugman, spațiul comunitar studiat este reprezentat de două regiuni în care există mobilitate a forței de muncă și care înglobează două sectoare: cel agricol (imobil) și cel industrial (mobil).

Luându-ne în considerație năștările situației initiale prin acest model se încearcă să se stabilească dacă integrarea economică va avea ca efect concentrarea activității și a forței de muncă într-o din cele două regiuni sau dacă se va putea obține o dispersie echilibrată a efectelor, prin repartitia activității industriale între cele două regiuni.

După opinia autorilor modelului dintre numeroasele forțe care acionează în favoarea sau împotriva convergenței regionale în interiorul unei uniuni economice, cel puțin trei sunt determinante:

- economiile de scară, de căror amplitudine depinde intensitatea tendinței spre concentrare industrială într-o din regiuni;

- cheltuielile de transport - cu cât sunt mai mari cu atât mai puțin probabilitatea concentrării industrii; de aici ideea că liberalizarea schimburilor comerciale prin scăderea costurilor de transport favorizează efectele de divergență;

- talia sectorului industrial - în sensul că acesta fiind singurul sector în care poate exista un proces cumulativ de cauzăitate circulară, prezintă riscul cel mai mare al apariției efectelor divergente.

În precizarea acțiunii forțelor centripete, exprimate prin acești trei parametri cheie ai modelului, se insistă asupra tezei lui Krugman și Venables (1990), sau general admise, că eliminarea obstacolelor netarifare (care poate fi assimilată cu o reducere a costurilor de transport între țări) va genera o concentrare a producției la centru datorită avantajelor economiilor de scară și a facilității accesului la piețe. Dar, după cum mai susțin cei doi autori, dacă reducerea barierelor ne împinge până la extrem, adică până în punctul în care devin total nesemnificative, în mod contradictoriu, economiile de scară pot să rezulte și dintr-o localizare la periferie, acolo, unde costurile variabile sunt în general mai mici.

De aici rezultă că, raționamentul conform căruia reducerea barierelor favorizează centrul presupune că subzistă anumite tipuri de bariere sau de costuri (de transport etc.), astfel încât avantajul proximității geografice a piețelor depășește avantajul costurilor mai

mici ale periferiei.

În condițiile reducecții progresive a barierelor comerciale, este posibilă, deci, și o deplasare a unor industrii la periferie. În acest fel se ajunge și la concluzia că în timp ce o liberalizare completă a schimburilor poate stimula activitatea economică în regiunile periferice, în mod sigur liberalizarea parțială o prejudiciază. Si de această dată suportul neoclasic liberal străpunge sistemul elaborat al integrării europene.

Modelele recente ale schimburilor internaționale, tot de tipul Krugman și Venables (1990) introduc în discuție o asimetrie a rezultatelor în favoarea micilor țări comunitare. Anume, atunci când, în spațiu comunitar ca și în interiorul diferitelor țări - membre, există mai multe centre economice, sunt posibile și alte două tipuri de efecte care se adaugă celor izvorăte din avantajele competitative. Pe de o parte, în cazul integrării unei țări mici cu o țară mare, fiecare având un centru economic bine conturat, țara mică ar putea câștiga atrăgând o parte din hinterlandul natural al celei mari.

Astfel, chiar dacă integrarea provoacă o deplasare netă a industriei spre centru, aici existând o piată mai mare, nu este exclus ca o țară mai mică să poată beneficia de o serie de îmbunătățiri ale situației economice, ceea ce nu ar fi posibil în condițiile unor bariere comerciale, deoarece țara mai mică concretizându-se printre-o slabă concurență internă, nu poate realiza economii de scară.

Prin aceste modele economiști "Noii abordări" propun o completare a analizei tradiționale a consecințelor spațiale ale integrării economice prin economiile externe (legate de o implantare centrală) cu o serie de elemente, cum ar fi: - interacțiunile dintre economiile de scară pe de o parte, și costurile de transport și de tranzitie pe de altă parte; - structurile imperfect concurențiale ale piețelor; ridicarea standardului de viață în țările mici; structura multipolară a lumii reale.

În orice caz aceste argumente în favoarea aprofundării analizei dispersiei în spațiu a efectelor integrării economice relevă

complexitatea restructurărilor provocate de unificarea piețelor naționale, în condițiile unor decalaje în diversele sectoare din inter-

iorul țărilor membre sau pe cale de aderare la spațiul comunitar.

3. Studii empirice

Alături de aceste abordări teoretice, impactul integrării europene își găsește o tratare aparte și în unele studii empirice.

Desi se menționează dificultățile comensurării acestor efecte și că, de fapt, cele mai multe evaluări se referă la evoluțiile disparităților regionale, se apreciază că de la crearea sa, de-a lungul anilor, Comunitatea Europeană a marcat o perioadă cu cea mai pregnantă convergență a nivelurilor naționale de bunăstare, pe care au cunoșcut-o statele membre în decursul a o sută cincizeci de ani (W.Molle, 1989).

Desnrasul metodologic pentru comensurarea evoluției disparităților regionale începe prin definierea regiunii. Astfel cea mai mică unitate regională este definită ca având

o suprafață de 404 km², iar cea mai mare, o suprafață de 94209 km². Această definire după mărimea suprafeței este cel mai des utilizată și figurează în nomenclatorul regiunilor NUTS II a Eurostat.

Dar în pofta rezervelor menționate în ceea ce privește definirea regiunilor (diviziunile teritoriale luate în calcul), datorită absenței datelor care să permită aplicarea unor criterii economice în locul unor considerații statistice, administrative și politice, se încercă totuși unele estimări ale incidenței integrării asupra evoluției disparităților regionale, conform unor calcule (pe baza coeficientului Theil) din cadrul Comisiei UE aceste disparități au evoluat astfel:

Tabelul nr.1

Disparități între produsul intern brut pe locuitor în Europa celor deosebite, 1980-1988 (coeficiențul Theil)

An	Media pentru zece regiuni cele mai slabe	Media pentru zece regiuni cele mai puternice	Coefficientul ponderat de variație
1980	47	145	26,1
1981	46	146	26,5
1982	46	147	26,8
1983	45	149	27,0
1984	45	149	27,2
1985	45	150	27,5
1986	45	151	27,9
1987	45	151	27,5
1988	45	151	27,5

Sursa: Comisia C.E.E.

Desigur, aceste date sunt interesante din punctul de vedere al evoluției decalajelor în nivelul dezvoltării economice, dar ele nu permit o apreciere riguroasă a impactului regional al integrării economiilor naționale. Pentru aceasta ar fi necesară o comparație între evoluția disparităților economice în interiorul comunității și evoluția disparităților între țări care nu sunt membre ale Uniunii Europene.

În acest sens, o serie de comparații internaționale relevă că, după o serie de indicatori socioeconomi, spațiul comunitar se caracterizează prin disparități regionale importante. De exemplu, dispersia regională a veniturilor este de două ori mai mare în Comunitatea Europeană, decât în S.U.A.

Din punct de vedere structural, întărirea (rămânerea în urmă) a unor regiuni este atât de mare încât se poate aprecia că în interiorul

Comunității există o diviziune în "centru" și "periferie". Astfel s-a calculat un "indice de perifericitate" (Keeble și al., 1988) pentru regiunile CE, în funcție de care au fost clasate în regiuni centrale, intermedie și periferice. Pe baza unor indicatori demografici, economici și de o caracterizare a pieței muncii s-a alcătuit o hartă a regiunilor CE evidențiindu-se că față de "centru", "periferice" reprezentau 40% din suprafață, 20% din populație și doar 13% din PIB. Din punctul de vedere al implantării activităților economice reiese că aceste zone înglobează mai mult de jumătate din populația agricolă, având și rate de șomaj superior mediei comunitare.

Semnificația deosebită acordată acestei corelații, s-a reflectat în prevederile reformei structurale în sensul că regiunile periferice cum ar fi Irlanda, Portugalia, Grecia și anumite zone din Italia și Spania au reprezentat obiectivul nr. I în planul ajungerii din urmă a "regiunilor de întârziere", din punctul de vedere al dezvoltării economice.

Din acleași considerente, în ultimii ani au fost calificate ca alcătuind o regiune periferică în cadrul Uniunii Europene, landurile est-germane care au constituit fosta R.D.G.

Atribuind discrepanțele regionale mai mult eterogenității situațiilor din momentul integrării, unii autori au propus (Ch.Boissieu, 1990) și susțin (P.Artus, K.Lenoir, 1995) împărțirea Comunității Europene în două sau trei zone monetare corespunzător nivelului de trai și gradului de dezvoltare finanțiară. De aici, și ideea Europei monetare cu două, sau mai multe vîțeze, înfrucăt unele țări (Portugalia, Grecia etc.) nu pot respecta criteriile de convergență și nu pot reprezenta un cadru durabil de organizare monetară la nivel european.

De la analiza evoluțiilor pe termen lung a disparităților interregionale s-a trecut la elaborarea unor modele de dezvoltare regională dintre care se cuvine să menționăm modelele de tip Williamson (1965).

Luând în considerare nivelul venitului pe locuitor, J.Williamson propunea un model de dezvoltare regională în două etape. Prima etapă marchează demararea dezvoltării în anumite sectoare și regiuni ale unei țări; apoi

în cursul celei de-a doua etape, investindu-se în restul economiei se instaurează tendința de atenuare a disparităților interregionale. Astfel în timp ce prima etapă de creștere se caracterizează prin divergență, celei de-a două î este proprie convergență.

Desi interesante, prin generalitatea excesivă, aceste modele de analiză dinamică lasă fără răspuns unele chestiuni esențiale, de pildă, momentul ("când") și în ce mod ("cum") se produce inversarea tendinței de divergență.

În alte studii s-a încercat să se stabilească relație între variabilele specifice integrării, cum ar fi fluxurile comerciale, migrația și investițiile străine de capital, pe de o parte, și tendințele spre convergență, pe de altă parte. În general, aceste studii nu permit încă să se definiște o relație clară care să fie valabilă în toate cazurile și în toate perioadele.

Totuși numeroase studii empirice se încheie cu concluzia aceasta: convergența este o tendință care se manifestă, mai mult în perioadele de creștere puternică, și mai puțin, în perioadele de stagnare. Acest fenomen este explicat prin două cauze:

- proporția mai mare a întreprinderilor sensibile și a întreprinderilor mici cu eficiență marginală, în regiunile mai puțin dezvoltate (Vanhove și Klassen, 1980) care fiind primele afectate de recesiune determină declinul relativ al întregii zone;

- ponderea mai ridicată a investițiilor publice și a investițiilor private noi (în opozиie cu investițiile de înlocuire), adică a celor mai sensibile la climatul economic.

Dispersia regională a efectelor integrării este analizată și în comparație cu tendințele manifestate în evoluția disparităților regionale din anumite state federale, cum ar fi SUA.

Astfel o serie de studii empirice evidențiază că reducerea disparităților în interiorul SUA s-a datorat acțiunii a doi factori principali: - transferurile financiare prin intermediul bugetului administrației centrale și mobilitatea factorilor de producție. Aceste elemente pot explica (Bliss C. Braga de Macedo I., 1990) de ce diferențele dintre veniturile diverselor regiuni - ca și disparitățile în

cea ce privește somajul - ar putea fi mai importante în Comunitatea Europeană decât în SUA, cu toate că acestea au avut și au un teritoriu mult mai extins și prezintă o diversitate naturală mult mai mare. Si în timp ce ecarterurile între venituri pot să reflecte diferențele stadiilor de dezvoltare economică, disparitățile în materie de somaj pot fi semnul

unei capacitați de adaptare mai mare decât cea din actualele state federale. La rândul său capacitatea mai slabă de adaptare poate fi influențată de stadiul dezvoltării economice, ceea ce confirmă echilibrul dintre convergență și divergență susținut de cele mai recente lucrări teoretice pe tema dispersiei regionale a efectelor integrării.

4. Consecințele procesului de integrare și politicile comunitare

Observațiile empirice au orientat cercările către o tratare separată a problemelor regiunilor considerate "mai puțin favorizate", adică a celor care constituie "periferia comunității".

Această disjuncție răspunde cerinței de cunoaștere a impactului integrării, mai ales din perspectiva edificării uniunii economice și monetare și a realizării obiectivului acesta, de ameliorare a coeziunii economice și sociale în interiorul comunității.

Încă de la sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '60, unele incidente ale integrării și ale accentuării concurenței asupra regiunilor cu probleme au susținut îngrijorări.

În Comunitatea celor șase era vorba, în principal, de declinul industrial (producția de cărbune, otel și alte sectoare tradiționale) localizat în anumite zone. De aceea, în acești ani de început ai integrării crearea comunității părea a fi în contradicție cu tendințele ce prelevau în țările europene din acea epocă. Se contrapune tendințelor de liberalizare promovarea unor politici regionale puternice, cu instrumente intervenționiste îndreptate spre surmontarea unor probleme sectoriale și industrializarea regiunilor rămase în urmă.

Dar în contextul creșterii economice rapide din acei ani multe dintre problemele regionale încă nu se conturaseră, unele regiuni încercând să atragă investiții, chiar de modernizare a anumitor sectoare de activitate.

De altfel Tratatul de la Roma prevedea unele clauze de salvagardare în domeniul politicilor agricole, transporturilor și al concurenței.

De aceea se aprecia că funcționarea spațiului integrat inclusiv prin activitatea unor organisme specializate comunitare va putea influenta și orienta evoluțiile spre convergență a nivelurilor de dezvoltare.

Cu acest scop a fost creată Banca Europeană de investiții (BEI) obiectul activității acesteia constituindu-l tocmai promovarea politiciei regionale comunitare. Deopotrivă au fost semnate protocoale regionale speciale cu Italia de Sud și regiunea frontalieră intragermană. Dar Mezzogiorno la care s-a adăugat fosta Germanie de est au rămas cazuri particulare ale problemelor regionale în Uniunea Europeană.

În 1970 raportul Werner asupra edificării uniunii economice și monetare releva necesitatea introducerii integrării a unor importante măsuri structurale. Prima extindere a CEE intervenită în anul 1973, la care statele membre au reacționat foarte diferit, a agravat și mai mult problemele regionale: declinul industriei s-a accentuat și a cuprins și alte sectoare și regiuni. Mobilitatea factorilor de producție a fost afectată, creșterea numărului șomerilor făcând o breșă în fluxurile migrațioare traditionale între unele regiuni și țări. Beneficiile întreprinderilor și investițiilor au scăzut, tendință care s-a resimțit mai puternic în situația economică a regiunilor rămase în urmă.

Evoluțiile acestea au dus la acceptarea amplificării responsabilității comunitare în rezolvarea problemelor structurale și regionale, susținută mai ales prin două motivații:

- a) din punct de vedere economic, disparitățile structurale excesive ca și cele dintre

venituri constituie o frână în promovarea unor forme mai eficiente de integrare;

b) pe plan politic, disparitățile regionale ar împiedica extinderea progresivă a coeziunii și echității interne, caracteristice statelor naționale, la nivelul întregii comunități, pe măsura adâncirii integrării.

Aceeași obiectiv al extinderii intervenției în rezolvarea problemelor regionale s-a urmărit și prin prevederile de transfer și de înglobare a unui număr crescând de instrumente și componente instituționale naționale, într-o serie de politici structurale elaborate și aplicate la nivel comunitar.

Prinul pas pe calea aplicării unei politici regionale comunitare s-a realizat prin adoptarea, în anul 1971, a principiilor de coordonare, a "regimurilor de ajutor regional", prin care se urmărea micșorarea distorsiunilor provocate de concurența din interiorul comunității, în condițiile protejării obiectivelor naționale de dezvoltare regională și a prevenirii oricărei supralicități a volumului ajutorului.

Pe aceeași linie, crearea Fondului de dezvoltare regională (Feder) în anul 1975, a reprezentat încă o variantă instituțională de intervenție după extinderea comunității spre sud. Continuarea eforturilor pentru a consoli o dimensiune regională politicilor comunitare s-a reflectat în adăugarea obiectivului de orientare și garanție agricolă" - creat la începutul anilor '70, după aplicarea planului Manshvet, ca și în modificările din anii 1972 și 1977 aduse Fondului social european, în posida obiectivului său explicit regional, stabilit încă de la instituirea CEE.

Conștientizarea necesității atenuării disparităților economice dintre regiuni și țări, ca și perspectiva adâncirii procesului de integrare după adoptarea Actului Unic European, a dus la o schimbare completă a politicilor structurale comunitare începând cu anul 1988.

Astfel o parte din ce în ce mai importantă din bugetul comunității a fost consacrată fondurilor structurale.

Tabelul nr.2
Fondurile structurale și bugetul comunității din perioada 1970-1990
(milioane ECU și ponderi procentuale)

Anii	Fonduri regionale	Fonduri sociale	Fonduri agricole	TOTAL fonduri	TOTAL buget CE
1970				64,0	5448,4
milioane ECU				1,2	100,0
%					
1975	75,3	157,9	158,8	392,0	6213,6
milioane ECU	1,2	2,5	2,6	6,3	100,0
%					
1980	1126,4	1014,2	624,7	2765,3	16057,5
milioane ECU	7,0	6,3	3,9	17,2	100,0
%					
1985	2495,3	2188,5	852,9	5536,8	28223,0
milioane ECU	8,8	7,8	3,0	19,6	100,0
%					
1990	4704,5	3321,9	1449,0	9475,4	45808,7
milioane ECU	10,1	3,1	3,1	20,2	100,0
%					

Sursa: *Economie européenne*; no.42, Août 1990.

5. Potențialul local și reducerea discrepanțelor economice prin integrare

Dar în posida acestor eforturi, de loc neglijabile, inclusiv pe plan finanțiar, cel de-al cincilea raport periodic al Comisiei Europene asupra situației și evoluției socioeconomice a regiunilor Comunității menționa că s-a înregistrat "o tendință generală spre o ușoară lărgire a disparităților în perioada de creștere modică din prima jumătate a anilor '80 și o tendință de reducere progresivă a acestor disparități, în cursul celei de-a doua jumătăți a acestui deceniu, tendință care înceț, încet și dispărut în anii '90" (Besnainou, 1995).

De aici și concluzia multor studii, că după experiența de până acum, rezultatul final depinde, dincolo de conjunctura economică și de modul în care politicele regionale aplicate reflectă condițiile "inițiale" ale fiecărui dintre regiuni.

Această relație - condiții inițiale - ajungerea din urmă, din punct de vedere economic, până la nivelul ansamblului Comunității, a dobândit o semnificație majoră în cadrul programului de realizare a Pieței unice, drept suport al uniunii economice și monetare și al satisfacerii imperativului de ameliorare a coeziunii economice și sociale în interiorul spațiului integrat (art.130 A-E al Tratatului de la Maastricht).

De aici, și importanța acordată stabilirii indicatorilor prin intermediul cărora să se defină și să se cuantifice condițiile "inițiale", de care depind competențele obiectivului, sensul și influența politicilor structurale de micșorare a disparităților interregionale.

Neculaea de condiții "inițiale" acoperă un eveniment larg de factori care merg de la potențialul local la atitudinile politice. Cel mai adesea potențialul local, condițiile "inițiale", ale unei "regiuni în întârzire" sunt descrise prin câțiva factori cuantificabili cum sunt: produsul național (intern) brut pe locuitor, infrastructura și resursele umane. Structura industrială și în anumite cazuri structura financiară pot caracteriza deopotrivă condițiile inițiale.

Pornind de la obiectivul apropierei nivelurilor de dezvoltare în numeroase studii se

analizează experiența de decenii a CEE prin prisma acestor indicatori.

Produsul intern brut (PIB) pe locuitor

Într-un studiu elaborat în anul 1990 - deci după decenii de la crearea Comunității Europene - consemnându-se existența "regiunilor în întârzire", se menționa că acestora le este specific un produs intern brut pe locuitor mai mic decât cel din regiunile care alcătuiesc "centrul". Grecia, Irlanda, Portugalia, ca și majoritatea regiunilor din Spania sau din sudul Italiei (după 1990 și landurile est-germane - ex.RDG), aveau în PIB per capita (în PPA) sub 70% din media comunitară. Aceste regiuni se divizau - și se vor diviza, încă un timp - în două grupe distincte:a) Irlanda și "regiunile în întârzire" din Italia și Spania, cu un PIB aproape de pragul de 70%; b) Portugalia și Grecia, cu un PIB ce depășește cu puțin 50% din media comunitară (Katsali, L.,1990).

Dar cu toate că au avut o trăsătură comună, un venit mic pe locuitor "regiunile în întârzire" din comunitate nu au cunoscut o evoluție identică. Astfel dacă se alege ca bază de referință anul aderării la CEE atunci se constată că evoluțiile PIB per capita au fost cu totul diferite în cele patru țări membre considerate ca "cele mai sărace" (Irlanda, Grecia, Spania, Portugalia). Tendința spre convergență, care s-a manifestat în această perioadă nu a fost uniformă, nici în timp și nici în spațiu. În opinia unor autori din mediul comunitar, aceste diferențe de evoluție relevă posibilitatea de încadrare în tendință spre convergență a tuturor acestor regiuni, dar și faptul, că ritmul apropierei de nivelul comunitar depinde de gradul de adecvare a competențelor și politicilor economice naționale, cu obiectivele uniunii economice și monetare.

În sprijinul acestei concluzii, se prezintă câteva exemple de regiuni, considerate ca edificate din punctul de vedere al politicilor economice interne și al influenței conjuncturii internaționale.

A) În perioada semnării Tratatului de la Roma, Mezzogiorno era pe cale de a ajunge din urmă Italia de Nord, în ce privește venitul (produsul intern brut pe locitor). Dezvoltarea Mezzogiorno-ului fusese un obiectiv susținut de autorități încă de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și importante resurse au fost alocate în acest scop. Acest efort a fost reluat și intensificat în noui cadru comunitari. Dar datorită șocului petrolier și al conjuncturii internationale ecartul de venituri între cele două regiuni italiene s-a mărit. Din punct de vedere economic aceste întreruperi ale procesului de convergență s-au datorat reducerii investițiilor, deteriorării condițiilor de rentabilitate, mai ales reducerii ecarturilor în costurile salariale. În vizionarea unor specialisti această inversare a tendinței arată influență limitată a intervențiilor structurale care nu sunt susținute de un mediu microeconomic regional viabil (Faini, R., 1990).

B) În Irlanda, procesul de ajungere din urmă (produsul intern brut pe locitor situându-se în jurul a 65% din media comunitară) s-a declanșat în anul 1985, după doisprezece ani de la aderare, conform unor aprecieri, ca urmare a aplicării unui program de ajustare bugetară. Contrastul dintre perioada recentă și primii doisprezece ani care au urmat aderării situează economia irlandeză într-o poziție favorabilă, din punctul de vedere al încadrării în tendința de convergență a nivelurilor de dezvoltare.

C) Un alt caz analizat îl reprezintă Grecia unde chiar și în 1990 nu se declanșase "o ajungere din urmă". În cursul anilor '80, ecartul dintre PIB local și media comunitară s-a adâncit de la 58% în anul 1980 la 54% în 1989. Deteriorarea situației economice datorată dezechilibrelor financiare, inflației și datoriei externe inducea concluzia necesității unei perioade de stabilizare internă, ca bază a declanșării unui proces de micșorare a decajajelor care o despart de celelalte țări membre.

D) Dintre membrii de mai târziu ai comunității, Spania și Portugalia sunt apreciate ca exemplu de folosire eficientă a oportunității oferite de aderare. În cursul primilor patru ani de participare comunitară (1986-1989) aceste

țări au cunoscut o creștere economică continuă, superioară mediei comunitare, ceea ce a favorizat apropierea de nivelul de dezvoltare al celorlalți membri. Dar menținerea la cote ridicate a șomajului în Spania și a inflației în Portugalia, încă nestăpânite printr-un interventionism intern generează îndoilei asupra posibilității transformării convergenței nominale în convergență reală.

Infrastructurile

După opinia majorității analiștilor procesului integrării europene, regiunile mai puțin favorizate sunt situate și alcătuiesc periferia Comunității. De aceea conceptul de perifericitate evidențiază "elementul surpriză". În termeni economici, aceasta înseamnă că pentru asemenea regiuni costul transportului și al comunicațiilor reprezintă o variabilă importantă. Datorită lipsei de legături auto-rutiere, feroviare sau maritime directe, aceste regiuni au un dezavantaj suplimentar. Acest handicap geografic de obicei cuantificat sub forma unui coeficient de proporționalitate între timpul de deplasare și distanța geografică față de centru. Astfel, acest coeficient este pentru, Atena: 1,9, Dublin: 1,8, Roma și Lisabona: 1,6, Madrid: 1,4. În plus aceste țări și regiuni sunt lipsite și de rețele eficiente pentru transportul intern și, în general, de ceea ce se consideră a fi infrastructuri de bază. De pildă, numărul kilometrilor de autostradă pe km² de suprafață în Grecia sau Portugalia este inferior cu 10 și 20%, față de media comunitară. La fel, numărul racordărilor telefonice la 1000 locitori în regiunile mai puțin favorizate din Spania reprezintă 50% din media comunitară.

În aceste condiții ameliorarea stocului de infrastructuri conform cerințelor pieței unice ar contribui direct sau prin creșterea competitivității la atenuarea disparităților interregionale.

Resursele umane și migrația

Ca și în cazul infrastructurii se apreciază că regiunile mai puțin favorizate nu dispun de resurse umane calificate conform standardelor moderne, datorită mediocrității sistemului lor de educație și de formare profesională. Această situație este generată de posibilitățile reduse de a se acoperi cheltuielile cerute de

educație. În Grecia cheltuielile publice totale consacrate educației reprezentau în anul aderării doar 2,9% din PIB, față de media comunitară de 4,8%. Cheltuielile pe elev nu atingeau decât 28% din media comunitară în Grecia și 40%, respectiv 51% în Portugalia și Spania. Inferioritatea condițiilor "inițiale" din acest domeniu în cinci țări mai puțin favorizate ale Comunității era determinată și de durata mai scurtă a școlarizării obligatorii, comparativ cu cea din țările aflate în centru, unde aceasta se întindea de la cincisprezece ani și jumătate în Franța la opt-sprezece în Belgia. Acest context inițial impune desigur o îmbunătățire a pregătirii profesionale atât prin punctul de vedere al stocului de cunoștințe, cât și în ceea ce privește deschiderile spre noi tehnici, metodologice și sursele de creștere a productivității sociale.

În posida principiului liberei circulații a persoanelor, respectiv a forței de muncă și a disparițiilor regionale în nivelul de trai, experiența comunitară din ultimii douăzeci de ani arată că procesul de integrare nu a declansat o mișcare puternică a forței de muncă, deși există o tradiție de migrație către țările membre din centru. Irlanda a fost singura țară mai puțin dezvoltată din Comunitate în care s-a observat o mișcare netă, în general, spre Anglia.

În parte, acest fenomen a fost influențat și de faptul că pentru Spania și Portugalia, de pildă, libera circulație și libertatea de stabilire a persoanelor a fost permisă începând doar cu anul 1993. Printre factorii care au influențat migrația între țări se relevă nu atât ecarturile dintre salarii, cât diferențele dintre rămenirea totale. Deopotrivă, descurajarea migrației după aderarea la CEE poate fi pusă pe seama ameliorării situației socioeconomice a regiunilor rurale din Europa - foste centre de migrație și emigrare - datorită politicii agricole comunitare.

În acest context fosta RDG beneficiază de o tratare aparte considerându-se a se afla într-o situație cu totul periculoasă. Exodul masiv spre RFG, de după unificare este explicat prin incertitudinile care domneau în legătură cu viitorul regiunii, ca și de ecarturile dintre

salarii și nivelul de trai, între cele două zone. După opinia unor economisti germani o eventuală continuare a migrației din landurile estice va depinde, în mare măsură, de reușita ajustărilor structurale lansate sau programate pentru regiune.

În perspectiva creării zonei monetare se apreciază că mobilitatea forței de muncă va crește substanțial. Deoarece într-o zonă monetară, în care nu mai există posibilitatea ajustării cursului valutar, variațiile salariilor și mobilitatea forței de muncă vor constitui pârghii de ajustare a diferențelor de productivitate și de competitivitate dintre sectoare, regiuni și țări.

Și în posida prevederilor comunitare, mobilitatea intraeuropeană a forței de muncă rămâne slabă, aproape la fel de limitată ca și mobilitatea dintre CEE și restul lumii. În consecință, se prevede următoarea ierarhie în mobilitatea factorilor de producție: o mobilitate internațională "perfectă" a capitalului care va fi superioară celei a bunurilor, depășind și mobilitatea internațională a forței de muncă.

Or, pentru ca Uniunea economică și monetară să funcționeze normal pe termen lung, se susține necesitatea luării de pe acum a unor măsuri în sensul stimulării mobilității forței de muncă în interiorul comunității. Desigur, adoptarea monedei unice ar putea să stimuleze această tendință, dar rămâne cerința largirii gamei și a cîmpului de aplicare a măsurilor privind educația, formarea profesională, condițiile de muncă, contribuția socială la satisfacerea unor nevoi etc. (C. de Boissieu, 1994).

Structura industrială și schimbările exterioare. Regiunile în înălțiere din Comunitate fiind mai ales mici economii deschise, sunt inclinate spre comerțul exterior prin intermediul căruia vizează să obțină o creștere a economiciei și a bunăstării locuitorilor lor.

Fără îndoială că structura schimburilor comerciale ale fiecărei regiuni este determinată de propriile structuri industriale. Această dependență a fost confirmată prin analiza pozițiilor sectoriale ale fiecărei țări membre,

în raport cu obiectivul desăvârșirii unice, de o serie de lucrări ale Comisiei Europene, elaborate în perioada pregătirii unificării totale a piețelor naționale (înainte de 1 ianuarie 1993). Țările întârziate din punct de vedere economic și în care venitul pe locuitor este mic au și o participare slabă la schimburile intraindustriale comunitare. De exemplu, pe scară ieerarhică a comerțului exterior cu produse industriale Portugalia și Grecia se aflau pe ultimul loc, în timp ce Spania, Irlanda și într-o anumită măsură și Italia aveau o poziție intermedieră (Neven, 1990).

Și în timp ce Grecia conta pe avantajele sale comparative izvorăte din costurile salariale mai mici, iar Portugalia își concentra exporturile pe produse industriale realizate de filialele companiilor străine implantate mai ales după aderare, Spania participa la schimburile intraindustriale nu numai cu mărfuri traditionale, dar și cu produse de înaltă tehnicitate și eficiență. Structura schimburilor Irlandei era complet diferită, fiind, pe de o parte, mai bine plasată din punctul se vedere al sectoarelor moderne (informatică, telecomunicații, aparate de precizie, produse farmaceutice) și, pe de altă parte, mult mai vulnerabilă la schimbarea strategiei investitorilor străini, care dominau deja anumite sectoare cu activitate de export.

În unele studii s-a încercat și previzionarea ajustării dinamice a structurilor industri-

ale din țările cu venituri mai mici, din perspectiva efectelor funcționării pietei unice. La baza acestor previziuni au stat două scenarii: unul, care sconta o specializare a schimburilor externe pe sectoare cu avantaje comparative de partea acestor țări, cel de-al doilea, în care dezvoltarea industrială a acestor regiuni ar urma modelul țărilor membre mai avansate, adică o specializare în cadrul schimburilor intraindustriale.

Totodată s-a avut în vedere și o combinare a elementelor celor două scenarii. Fără ca unul dintre scenarii să fie considerat mai de preferat decât celălalt, totuși se accentuează că specializarea în industrie tradițională (de exemplu sectorul textil) trebuie să însemne o creștere a competitivității, pentru a nu se expune concurenței țărilor nou industrializate.

În fond, se pledează pentru o specializare intraindustrială deoarece reducând posibilitatea șocurilor asimetrice și a problemelor grave de ajustare, este mult mai compatibilă cu uniunea economică și monetară. Deopotrivă în aceste scenarii se atribuie investițiilor străine un rol cheie, recomandându-se regiunilor periferice lansarea unor politici de atragere cât mai rapidă a investitorilor străini, pe fondul unor condiții promițătoare de eficiență economică. Orientările economice ale Spaniei și Portugaliei, de după 1986, se apreciază a se fi înscriș pe acest făgăș cu valențe comunitare.

6. Acțiuni comunitare cu obiective structurale

După cum am văzut produsul intern brut pe locuitor, infrastructurile, resursele umane, structurile industriale și schimburile externe reprezentă caracteristici ale condițiilor initiale, dar și factori prin intermediul căror se încorporează efectele integrării și, mai ales, impactul funcționării Pieței unice. Așa se explică că după 1987, politicile comunitare au vizat, în principal, ajustarea economiilor regiunilor în întârziere la exigențele pietei unice și ale edificării uniunii economice și monetare.

Prin Actul Unic European și Tratatul de la Maastricht politicele structurale la nivelul comunității au dobândit o amprentă și un

conținut nou, ceea ce s-a răsfrânt într-o reformă a fondurilor structurale, care în perioada 1987-1993 s-au dublat.

Intervențiile prin fonduri structurale urmăreau cinci obiective, dintre care trei au o pronunțată dimensiune regională, principalii beneficiari fiind tocmai regiunile mai puțin dezvoltate din Comunitate. De exemplu, obiectivul numărul unu: promovarea ajungerii din urmă a regiunilor în întârziere din punctul de vedere al dezvoltării; obiectivul numărul doi: reconversia zonelor industriale în declin; și, obiectivul numărul trei: promovarea dezvoltării rurale.

Astfel în perioada 1989-1993 regiunile vizate de obiectivul numărul unu - Grecia, Irlanda, Portugalia, două treimi din jumătările Spaniei, Mezzogiorno și Irlanda de Nord au primit 60% din totalul fondurilor structurale, respectiv 60,3 miliarde de ECU la prețurile anului 1989.

De fapt, anul 1979 a marcat începutul aplicării reformei fondurilor structurale, prin adoptarea sistemului "Cadrul comunitar de sprijin" ("Cadre communautaire d'appui" - CCA) - denumire atribuită ansamblului de intervenții structurale din perioada 1989-1993.

Tabelul nr.3

Dispersia pe regiuni mai puțin favorizate a cheltuielilor publice cu destinație structurală (CCA), în perioada 1989-1993

REGIUNI	TOTAL (1)=(2)+(3)	Fonduri structurale	Nevoia de finanțare națională	Imprumuturi comunitare
În milioane ECU (preț an 1989)				
Grecia (total țară)				
	12997	7195	5802	1410
Irlanda (total țară)				
	6126	3672	2454	560
Portugalia (total țară)				
	14026	7368	6658	2805
Spania (70% din țară)				
	16057	9779	6728	2206
Italia (Mezzogiorno)				
	14062	7583	6479	1475
În % din PIB regional				
Grecia (total țară)				
	5,2	2,9	2,3	
Irlanda (total țară)				
	3,8	2,3	1,5	
Portugalia (total țară)				
	6,6	3,5	3,1	
Spania (70% din țară)				
	2,0	1,2	0,8	
Italia (Mezzogiorno)				
	1,5	0,8	0,7	

Surse: Comisia C.E.E.

Fondurile regionale au fost mai mari pentru că sumele menționate în tabel nu cuprind programele de inițiative comunitare din afara sistemului comunitar de sprijin.

Tabelul nr.4

Distribuirea pe destinații a cheltuielilor publice din sistemul CCA (%)

	Portugalia	Spania	Italia	Irlanda	Grecia
Infrastructuri	27,3	53,1	47,3	17,1	31,3
Ajutoare pentru investiții producătoare	17,0	9,9	29,0	26,5	7,0
Agricultură	11,9	14,0	8,3	24,5	13,0
Forță de muncă	28,0	22,7	14,8	31,2	13,7
Programe regionale	15,6	x	x	x	34,5
Alte destinații	0,2	0,3	0,6	0,6	0,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

x/ incluse în alte categorii de cheltuieli.

Surse: Comisia C.E.E.

Aceste evaluări globale ale rezultatelor aplicării reformei fondurilor structurale începând cu anul 1988 au servit drept bază a fundamentării politicilor structurale de după 1993, adică în prima etapă de lansare a uniunii economice și monetare. Prințipiu de bază al acestor politici, așa cum apar ele în "cadrul comunitar de sprijin", a fost, înainte de toate, oferirea de posibilități pentru cea mai bună ajustare a regiunilor mai puțin favorizate la noul mediu economic apărut prin funcționarea Pieței unice.

De aceea, în pofta unor evoluții pozitive pe plan regional, actualmente se apreciază că importanța politicilor structurale devine tot mai mare, constituind un sistem de intervenții cu acțiunile în vederea realizării uniunii economice și monetare complete, în interiorul prezentei și viitoarei Comunități Europene.

În consecință, înținându-se cont de eterogenitatea situațiilor de la aderare și evoluțiile diferite ulterioare s-a considerat normal, ca în perspectiva realizării uniunii economice și monetare, să se acorde țărilor mai puțin avansate, și care nu pot respecta în termen scurt criteriile de convergență, o perioadă de tranzitie, până ajung în situația de a putea respecta condițiile implicate de UEM ("Livre vert sur les modalités de passage à la monnaie unique", 1995). Dar pe cât Europa monetară

cu două-trei viteze pare indispensabilă pentru a integra și țările mai puțin avansate în acest proces de unificare europeană, pe atât, dinăuntru cum apreciază cei ce se împotrivesc arbitrajii prelungite a termenelor pe diverse grupe de țări - acest spațiu nou, nu poate reprezenta un cadru durabil de organizare monetară. Căci, ecarturile dintre două grupe de țări separate prin nivelul lor de trai, dezvoltarea lor finanică au toate şansele de a se adânci în loc de a se resorbă.

Aplicând acest raționament la cazul unei uniuni monetare, s-ar produce o diviziune în două sau trei zone monetare, ceea ce ar însemna, în cele din urmă, că ar rămâne mult prea puțin din proiectul inițial al uniunii economice și monetare.

Deci de la conștiința necesității reducerii decalajelor dintre nivelurile de dezvoltare s-a ajuns la exprimarea temerii nerealizării unui obiectiv central, în jurul căruia se desfășoară întregă gamă de politici comunitare - uniunea economică și monetară.

Temeri de aceeași factură sunt exprimate și au început chiar să fie și cuantificate, în legătură cu aprobatarea la Consiliul de la Essen (1994) a unor operațiuni care ţin de logica acțiunilor structurale comunitare, în beneficiul țărilor est-europene, cotate deja ca regiuni în întârziere din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare.

Referințe bibliografice

- Arthur, P., Renoir, K. "La monnaie unique", Banque, mai, 1995;
- Ballasa, N., "The theory of economic integration", Richard Irwin, New York, 1961;
- Baldwin R.E. "Towards an Integrated Europe", Center for Economic Policy Research - CEPR, London, 1994;
- Bosnainou, D. "Les fonds structurels, quelle application aux PECO", *Economie internationale*, nr.62, 1995;
- Bliss, C., et Braga de Macedo, J., "Unity with diversity within Cambridge University Press, 1990;
- Borts "The equalization of returns and regional economic growth" *American Economic Review*, 50, 1960, pp.319-347;
- Bradley J., N.O'Donnell, N.Sheridan, K.Whelan "Aide régionale et convergence: évolution de l'impact des fonds structurels sur la périphérie européenne", *Rapport de ESRI*, 1994;
- Buigues, P., Ilzkovitz, F., Lebrun, J.-F. "Les Etats membres face aux enjeux sectoriels du marché intérieur", *Economie européenne*, no.44, et *Europe sociale*, 1990;
- Cohen, D., et Wyplosz, C. "The European monetary union an agnostic evaluation", *CEPR Discussion Paper*, no.306, London, 1989;
- Delessy, H., Fourmann, E., Harasty, H., Lerais, Serdymak, H., "La convergence en Europe: bilan et perspectives", CEPIT, octobre, 1993;
- Faini, R. "Regional development and economic integration: the case of Southern Italy"; Exposé présenté à la conférence sur "Le Portugal et le marché intérieur de la Communauté européenne", Lisbonne, 1990;
- Gual, J. "L'extension du Marché intérieur aux PECO", *Ces priorités*, *Economie internationale* no. 62, 1995;
- ... "An empirical assessment of factors shaping regional competitiveness in problem regions", IFO - Institut für Wirtschaftsforschung, Munich, 1989;
- Keeble, D., Offord, J., et Walker, S. "Peripheral regions in a Community of Twelve Member States", Commission des Communautés européennes, Bruxelles, 1988;
- Krugman, P.: "Increasing returns and economic geography", NBER, Washington, 1989;
- ... "Livre vert sur les modalités de passage à la monnaie unique", "Commission européenne", IFO - "Institut für Wirtschaftsforschung", mai 1995;
- Neven, D.: "EEC integration towards, 1992: some distributional aspects", *Economic Policy*, April, 1990;
- Patat, J-T, Domerque, Ph, Pfister Ch. "Le calcul des critères de convergence prevus par le Traité de Maastricht, INSEE, CNIS, septembre 1994;
- Salin P. "Quelles monnaies pour le Marché unique européenne?" *Revue d'Economie Politique*, 101 (1) 1991, pp.109- 126;
- Sthal, H.M. "Regional politische Implikationen einer EWG- Währungsunion", Tübingen, 1974;
- Vanhove, N., et Klausen, L.H. "Regional policy: an European approach, Saxon House, 1980;
- Williamson, J. "Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns", *Economic development and cultural Change*, 13, 1965, pp.3-45;
- "Le commerce de la Communauté dans les années '80", *Economie européenne* no. 52, 1993.